

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แม้ว่าในปัจจุบัน โดยภาพรวมคนไทยจะมีสุขภาพดีขึ้นกว่าจากอดีตซึ่งดูได้จากอายุขัยโดยเฉลี่ยของคนไทยที่เพิ่มสูงขึ้นทั้งเพศชายและเพศหญิงอัตราการตายที่ลดลง เนื่องจากคนไทยได้รับสวัสดิการการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น ได้รับการประกันสุขภาพถ้วนหน้าครบทุกคน แต่ที่กล่าวมาเป็นเพียงความสำเร็จบางส่วนของงานด้านสาธารณสุข เพราะยังมีปัญหาสาธารณสุขอีกหลายเรื่องที่ยังต้องเร่งดำเนินการต่อไป จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีความหลากหลายซับซ้อนมากขึ้นมีผลทำให้ปัญหาสุขภาพอนามัยของคนไทยเปลี่ยนตามไปด้วย คนไทยป่วย และเสียชีวิตอันเนื่องมาจากโรคไม่ติดต่อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ปี แต่สถานการณ์โรคติดต่อที่เป็นปัญหาแต่เดิม เช่น โรคไข้เลือดออก ก็ยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขลำดับต้นๆ ที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขดำเนินการป้องกันและควบคุมโดยเร็ว

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันพบว่าประเทศไทยมีการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออกอย่างหนัก ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้ดำเนินการควบคุมโรคไข้เลือดออกมาตลอด แต่จากรายงานของกองระบาดวิทยาสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขพบว่า กลุ่มอายุที่มีอัตราป่วยสูงตามลำดับมากไปน้อย ได้แก่ อายุ 5-9 ปี, 10-14 ปี, และ 15 ปีขึ้นไป อีกทั้งยังมีได้แพร่ระบาดเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น แต่ยังคงระบาดต่อเนื่องมาจนถึงฤดูหนาว ฤดูร้อน จึงนับว่าโรคไข้เลือดออกเป็นปัญหาสำคัญทางด้านสาธารณสุขและการแพทย์

จังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก ที่ผ่านมามีสำนักงานสาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ร่วมกันดำเนินการป้องกัน และควบคุมการเกิดโรคไข้เลือดออกตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข และแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติเป็นประจำทุกปี แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุม และลดอัตราป่วยให้อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในโครงการป้องกันไข้เลือดออก และควบคุมไข้เลือดออก (ปี 2552-2554)

จากแนวโน้มการแพร่ระบาดทั้งของโรคไข้เลือดออกที่ยังเกิดอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จนกลายเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ และควรเร่งแก้ไข ทั้งๆ ที่ประเทศไทยได้มีการดำเนินโครงการป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออก ตั้งแต่เริ่มมีการระบาดในประเทศไทยในระยะแรกๆ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537: บทนำ) กล่าวว่า การบริหารโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองการปกครองก็ตาม จะบังเกิดผลอย่างมี

ประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นต้องมีการประเมินโครงการ (Project Evaluation) ที่เป็นระบบ กล่าวคือ ผลจากการประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารโครงการได้ทราบจุดเด่น และจุดด้อยของโครงการ เพื่อดำเนินการแก้ไขโครงการได้ทันทั่วทั้งที่ และ Stufflebeam (1971) กล่าวว่า การประเมินผลเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับกิจกรรมของมนุษย์ การประเมินผลที่ดีจะช่วยสร้างเสริมความเข้าใจ และพัฒนา ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า (อ้างใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2536: 109)

ตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้มีการจัดทำ โครงการในการบริการสาธารณสุขในด้านของการป้องกัน โรคไข้เลือดออก คือ โครงการป้องกัน โรคไข้เลือดออก โดยได้ดำเนินการทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการ คือ เทศบาลตำบลหลวงเหนือ ร่วมกับภาคประชาชน โดยชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลหลวงเหนือในการดำเนินงานเป็น ประจำทุกปี จากข้อมูลสถิติของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหลวงเหนือ ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2551-พ.ศ. 2554 พบว่ามีการระบาดของโรคติดต่อจากสัตว์สู่คนทั้งโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ ของตำบลหลวงเหนือตลอดเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะ โรคไข้เลือดออก มีอัตราการเกิดโรคที่สูงมาก จากข้อมูลด้าน จปฐ.ประจำปี 2554 ตำบลหลวงเหนือมีประชากรรวมทั้งสิ้น 6,070 คน ซึ่งกระทรวง สาธารณสุขได้กำหนดอัตราป่วยด้วยไข้เลือดออกไว้ไม่เกิน 60 ต่อประชากรแสนคน คิดเป็นร้อยละ 0.06 แต่จากข้อมูลของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหลวงเหนือ พบว่ามีผู้ป่วยที่ได้รับการ วินิจฉัยติดเชื้อ DHF ในตำบลหลวงเหนือ เกินกว่าที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้ ดังแสดง ข้อมูลในตาราง

ตารางที่ 1.1 ตารางแสดงจำนวนผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก ระหว่างปี 2551-พ.ศ. 2554

ที่เก็บข้อมูล	จำนวนผู้ป่วย	คิดเป็นร้อยละ
พ.ศ. 2551	12	0.19
พ.ศ. 2552	10	0.16
พ.ศ. 2553	16	0.26
พ.ศ. 2554	18	0.29

จากข้อมูลดังตารางข้างต้น พบว่าจำนวนการเกิดโรคไข้เลือดออกของประชากรในตำบล หลวงเหนือนั้นเกินกว่าอัตราที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้ การดำเนินงานในโครงการป้องกัน ไข้เลือดออกนี้ร้อยละ 70 มีชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลหลวงเหนือร่วมดำเนินงาน ทั้งในส่วน ของการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับเทศบาลตำบลหลวงเหนือ การออกปฏิบัติงานตามแผนของ โครงการ และการติดตามเฝ้าระวัง ซึ่งภารกิจเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งในภารกิจหลักส่วนหนึ่งของ

อาสาสมัครสาธารณสุข ตามที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้ในระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข

ตำบลหลวงเหนือได้ดำเนินโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาคณะและเทคโนโลยีเพื่อลดอัตราการป่วย อัตราการตายของโรคไข้เลือดออกของเทศบาลตำบลหลวงเหนือ แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมโรคไข้เลือดออกให้อยู่ในเกณฑ์ที่ตั้งไว้จากแนวโน้มการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออกที่เพิ่มสูงขึ้น ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาจนกลายเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญในระดับต้นๆ ของตำบลหลวงเหนือ จึงได้มีการดำเนินการโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้การดำเนินโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกประสบผลสำเร็จ การบริหารโครงการต่างๆ รวมถึงความชัดเจนของแผน วิธีปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมการดำเนินงาน ความสามารถในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข ตำบลหลวงเหนือ และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการประเมินโครงการที่เป็นระบบ กล่าวคือ ผลจากการประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารได้ทราบจุดเด่นและจุดด้อยของโครงการ เพื่อดำเนินการแก้ไขโครงการได้ทันทั่วถึง จากข้อมูลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยประเมินผลการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขการให้บริการด้านสาธารณสุขในการป้องกันโรคไข้เลือดออก กรณีศึกษาในพื้นที่ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาถึงสาเหตุ ปัจจัย และอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ตำบลหลวงเหนือ

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการในการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขในตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการบริการสาธารณสุขในการป้องกันโรคไข้เลือดออก
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขในตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการให้บริการสาธารณสุขในการป้องกันโรคไข้เลือดออก
3. เพื่อศึกษาปัญหา ปัจจัย อุปสรรค ของอาสาสมัครสาธารณสุขในการดำเนินงานตามโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1.3 คำถามการวิจัย

1. การดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขด้านการให้บริการโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออก มีการดำเนินงานตามขั้นตอนตามแผนของโครงการอย่างไร
2. การดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขในโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออกบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างไร
3. ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขตามโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออก

1.4 สมมุติฐานการศึกษา

1. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข ตำบลหลวงเหนือ ในโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออก อยู่ในเกณฑ์ขั้นต่ำต่ำกว่าเกณฑ์ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด
2. การดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขในโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออก มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในระดับมาก
3. การปฏิบัติงานตามแผนของอาสาสมัครสาธารณสุขตามปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานในโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออก มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในระดับมาก

1.5 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่

สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการศึกษา คือ เขตเทศบาลตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาในด้านการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติงานในโครงการป้องกันโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุข ตำบลหลวงเหนือ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของการทำงานร่วมกับเทศบาลตำบลหลวงเหนือ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหลวงเหนือ

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษานี้กลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษา คือ อาสาสมัครสาธารณสุขตำบลลวงเหนือ จำนวนทั้งหมด 148 คน และประชากรในตำบลลวงเหนือจากการสุ่มตัวอย่าง 375 คน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หมายถึง บุคลากรที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน และได้รับการอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด ขึ้นทะเบียนไว้ที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โดยมีบทบาทที่สำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพอนามัย การสื่อข่าวสาธารณสุข การแนะนำเผยแพร่ความรู้ ประสานกิจกรรมพัฒนางานสาธารณสุข ตลอดจนการให้บริการทั้งในส่วนของการสร้างเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลลวงเหนือ อำเภอคอยสะแกด จังหวัดเชียงใหม่

ประเมินผล หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการใช้สถิติของการดำเนินงานที่ผ่านมามีระบบ เพื่อปรับปรุงกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ และปรับแก้การวางแผนงาน โดยการศึกษาทางเลือกอย่างระมัดระวังสำหรับอนาคต ซึ่งเกี่ยวข้องถึงการวิเคราะห์โครงการด้านความเกี่ยวข้อง (Relevance) การกำหนดเกณฑ์ (Formulation) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิผล (Effectiveness)

ปัจจัย หมายถึง ปัจจัยเชิงบวก หรือปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเชิงลบ หรือข้อจำกัดที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ของโครงการ

ประสิทธิผล หมายถึง การทำกิจกรรมการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลลวงเหนือ อำเภอคอยสะแกด จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสร้างผลงานได้สอดคล้องกับเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในส่วนของผลลัพธ์ เป็นกระบวนการเปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ตรงตามความคาดหวังที่กำหนดล่วงหน้าไว้มากน้อยเพียงใด

จุดรู้ หมายถึง ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของคนในครัวเรือนในด้านต่างๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นตอนเอาไว้ว่า คนควรมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้นๆ อย่างไรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขในเขตเทศบาลตำบลลวงเหนือ

เชื้อ DHF หมายถึง ไข้เด็งกี่ หรือ ไข้เลือดออกเด็งกี่ หรือในไทยนิยมเรียกว่า ไข้เลือดออกเป็นโรคติดเชื้อซึ่งระบาดในเขตร้อนเกิดจากการติดเชื้อไวรัสเด็งกี่ ผู้ป่วยจะมีอาการไข้

ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดข้อ และมีผื่นลักษณะเฉพาะซึ่งคล้ายกับผื่นของโรคหัด ผู้ป่วยส่วนหนึ่งจะมีอาการรุนแรงจนกลายเป็นไข้เลือดออกตั้งก็ ซึ่งทำให้มีเลือดออกง่าย มีเกล็ดเลือดต่ำ และมีการรั่วของพลาสมา หรือรุนแรงมากขึ้นเป็นกลุ่มอาการ ไข้เลือดออกช็อก ซึ่งมีอาการช็อก และมีเกล็ดเลือดต่ำมากได้

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หมายถึง การให้บริการสาธารณสุข สุขที่ หลากหลาย อาทิ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภคในตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยเกือบทั้งหมดจะไม่รับผู้ป่วยใน และไม่มีแพทย์ทำงานอยู่เป็นประจำ แต่จะอาศัยความร่วมมือกับแพทย์ในโรงพยาบาล ดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ค่า CI หมายถึง ร้อยละของภาชนะที่พบลูกน้ำยุงลายในตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้สูตร คือ $CI = \frac{\text{จำนวนภาชนะที่พบลูกน้ำ}}{\text{จำนวนภาชนะที่สำรวจทั้งหมด}} \times 100$

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบผลการคาดการณ์จากผลการศึกษาที่จะเกิดขึ้นของอาสาสมัครสาธารณสุข และเหตุผลของความสำเร็จ หรือล้มเหลวของโครงการ
2. นำผลการประเมินไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงาน โครงการ ป้องกัน ไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขให้ได้ผลยิ่งขึ้น